OCHRANA PRÍRODY 1955

MĚKKÝŠI LUŽNÍ RESERVACE U KOZEL NAD LABEM

V území obce Kozly nad Labem byla zřízena státní přírodní reservace polabského lužního háje. Reservace se nazývá „V Jiřině" a leží v zákrutu Labe na pravém břehu proti Jiřicím. V okolním území byly lužní porosty většinou již vykáceny, takže náš luh tvoří isolovaný ostrov v otevřené krajině.

Lužní malakocenosy jsou dosti bohaté vyvinuté, avšak poněkud chudší než v souvislejším lužním pásu mezi Neratovicemi a Mělníkem. Z význačně lužních druhů třeba jmenovat *Monacha rubiginosa* A. SCHM., *Zonitoides nitidus* MÜLL., *Succinea putris* L., *Succinea pfeifferi* RSM., k nimž se druží *Ena montana* DRAP., *Eulota fruticum* MÜLL., *Fruticicola hispida* L., *Vitrea crystallina* MÜLL. a *Arianta arbustorum* L., které patří k běžným prvkům polabských luhů. Na bažinatých místech v částečně zazemněných starých ramenech Labe místy hojně nacházíme *Vertigo antivertigo* DRAP. a *Carychium minimum* MÜLLER; z běžně rozšířených měkkýšů se v luhu též vyskytují *Cochlicopa lubrica* MÜLL. a *Retinella radiatula* ALDER.

Ve stojatých tůních a zarostlých zbytcích labských ramen, zvláště na severním okraji luhu se objevuje dosti bohatá vodní fauna, jak dosvědčují nálezy druhů *Tropidiscus carinatus* MÜLL., *Spiralina vortex* L., *Spiralina vorticulus* TROSCHEL, *Gyraulus albus* MÜLL., *Bathyomphalus contortus* L., *Hippeutis complanatus* L., *Acroloxus lacustris* L., *Physa fontinalis* L., *Bithynia tentaculata* L. a *Viviparus viviparus* L.

Složení malakocenos luhu V Jiřině je zřejmě ovlivněno poměrně malou rozlohou lužního háje, obklopeného se všech stran nezalesněnými plochami, a poměrným suchem, které souvisí jak s poklesem hladiny spodní vody, tak i s osamocenou polohou luhu. Jako v jiných polabských luzích, objevují se zde druhy rozšířené v submontánním a montánním stupni našich hornatin, které však chybějí v pásu teplých pahorkatin a rovin lemujících labskou nivu; patří sem na příklad *Ena montana* DRAP., *Vitrea crystallina* MÜLL. a *Arianta arbustorum* L. Některé z těchto prvků, hojně se objevující v jiných polabských luzích, zde nebyly zjištěny, ač žijí na příklad již v blízkém luhu u Mělkojed (*Clausilia pumila* C. PFR., *Cochlodina laminata* MTG., *Laciniaria biplicata* MTG., *Helicolimax diaphanus* DRAP.). — Z vodních druhů zaslouží pozornosti výskyt okružáka *Spiralina vorticulus* TROSCHEL, který patří mezi vzácnější druhy omezené výhradně na české Polabí a jinak se v ČSR objevuje hojněji jen v Podunají.

Hlavním problémem řádného zachování této reservace je udržení dostatečné vlhkosti, které je v posledních letech nedostatek. Kdyby vlhkost měla trvale poklesnout, došlo by k pozvolnému vysušení luhu a fauna by byla ochuzena o většinu význačných druhů. I když nějaká místní opatření nemohou ovlivnit celkový stav hladiny spodních vod, přece je třeba dbát na to, aby alespoň v okrajových částech luhu byl udržen hustý zapojený podrost, který by bránil pronikání suchých větrů do nitra luhu. *V. Ložek, konservátor*

ZE ŠKOLENÍ KONSERVÁTORŮ STÁTNÍ OCHRANY PŘÍRODY V HOŘÍNĚ

Ve dnech 9.—14. srpna 1954 zúčastnil jsem se školení okresních konservátorů v Hoříně u Mělníka. Theoretické přednášky byly vhodně doplněny exkursemi do přírodních reservací v blízkém i vzdálenějším okolí. Dosti rychlý postup na těchto vycházkách byl sice na újmu mému zájmu, přece však se mi podařilo sebrati dosti zajímavého hyponomického materiálu, který jsem zčásti zpracoval a o němž tu podávám stručnou zprávu.

Krátké exkurse směřovaly na blízké Černínsko (slepé rameno Vltavy se zajímavou vodní vegetací) a na Úpor (lužní les při soutoku Vltavy a Labe). Letními povodněmi byly obě tyto reservace zaplaveny, takže bylinný podrost začal se tu teprve znovu rozvíjeti. Soustředil jsem se na lesní stromy, zejména na jilmy habrolisté. Na jejich listech sbíral jsem tu klíněnku (*Lithocolletis schreberella* FBR.), dále pouzdrovníčka jilmového (*Coleophora limosipennella* DUP.), jehož housenka, skrytá ve velikém pouzdru, byla již dospělá; hojný tu byl podkopníček jilmový (*Bucculatrix ulmifoliae* HER.), který tvoří nepatrnou minu, z níž se líhne jeden z nejmenších motýlků vůbec; z rodu drobníčků (*Nepticula*) minovaly tu 3 druhy: *N. ulmifoliae* HER., *N. ulmicola* HER. a *N. marginicolella* STT. Na listech lípy srdčité našel jsem podkopníčka lípového (*Bucculatrix thoracella* THBG.) a drobníčka lípového (*Nepticula tiliae* FREY). Na listech hlohu ostrotrnného, rostoucího na okraji lesa, byly miny podkopníčka hlohového (*Bucculatrix crataegi* Z.) a dvou drobníčků (*Nepticula*) : *N. pygmaeella* HAW. a *N. ignobiella* STT. Na listech javorových (mléč a babyka) byl dosti hojný drobníček javorový (*Nepticula aceris* FREY). V lodyze zvonku okrouhlolistého, který rostl na vyvýšeném labském břehu, minovala diptera *Ophiomyia campanularum* STARÝ.

Z reservace Úporu šel jsem zpět po pravém břehu Labe do Mělníka. Zde v živém plotě ze samého tavolníku zjistil jsem miny pouzdrovníčka tavolníkového (*Coleophora spiraeella* RBL.). Jeho housenky, ukryté v hnědém, se stran smáčknutém pouzdru, seděly na spodní straně listu. Tento druh pouzdrového mola byl dosud znám jen z Rakouska a jeho výskyt v teplé oblasti Mělníka je pozoruhodný. Na výslunném labském břehu roste hojně prorostlík srpovitý a v jeho listech přichází podkopěnka druhu *Phytomyza elsae* HEND.

Jedna z delších exkursí směřovala na černavu u Mělnické Vrutice a do Kokořínského údolí. Tu pod skalami vyskytuje se mydlice lékařská, jejíž listy byly silně zminovány pouzdrovníčkem mydlicovým (*Coleophora saponariella* HEEG.). Na rozchodníku velikém subsp. největším byly málo zřetelné miny podkopěnky rozchodníkové (*Phytomyza sedicola* HER.). Při výstupu na romantické skály Pokličky sbíral jsem na bříze bělokoré minující hymenopteru *Scolineura nana* KLUG. Na druhé delší vycházce zhlédli jsme chráněnou a u nás vzácnou bylinu popelivku sibiřskou na reservacích Jestřebí a Rečkov. Porosty popelivky tu byly úplně zdravé; z tohoto druhu není dosud znám ani jeden minující hmyz.

Po ukončení kursu vypravil jsem se ještě do oblasti středočeského vápencového xerothermu, abych zde pátral po klíněnce devaterníkové, až dosud z ČSR neznámé. Na levém břehu Berounky západně od Srbska vystoupil jsem na výslunnou stráň s teplomilnou vegetací. Z dřevin převládal tu dub šípák a muk, skalník a dřišťál, mezi bylinami pak třemdava, hlaváček, koniklec, bělozářka, ožanka a také hojný devaterník penízkový subsp. vejčitý. Teprve po delším hledání podařilo se mi najíti na zvláště chráněném a vyhřátém místě několik min této klíněnky (*Lithocolletis helianthemella* H.-S.). Tvoří na spodní straně listu miny, které zabírají často celou plochu listovou; někdy stahují list podél okrajů, jen někdy jsou napadené listy na líci mírně načervenalé. Po tomto druhu jsem dosud marně pátral na četných lokalitách na Moravě. Spolu s klínovníčkem byla zde i mina drobníčka devaterníkového (*Nepticula helianthemella* H.-S.) a pak ještě jeden, dosud neurčený druh. V listech jahodníku trávnice tu minovala larva broučka *Trachys fragariae* BRIS., v listech konopice úzkolisté podkopěnka konopáčová (*Liriomyza eupatorii* KLTB.), na muku vzpřímenka (*Ornix guttea* HAW.), klíněnka (*Lithocolletis mespilalla* HBN.) a drobníček (*Nepticula mespilicola* FREY). V blízkém lesíku našel jsem miny pouzdrovníčka tušalajového (*Coleophora paripennela* Z.) v listech kuklíku městského, na této živné rostlině vzácného. V lesích u Sv. Jana pod Skalou zastihl jsem na zimolezu pýřitém podkopěnku *Phytagromyza xylostei* R.-D., na silence nicí podkopěnku *Dizygomyza flavifrons* MG. a pod vápencovými skalami na oměji pestrém dva druhy podkopěnek: *Phytomyza aconitella* HEND. a *P. aconitophila* HEND. Na čistci německém, rostoucím na okraji lesa, minovala podkopěnka *Dizygomyza labiatarum* HEND.

Z této stručné zprávy je pozoruhodné hlavně zjištění dvou druhů minujících molů, u nás dosud neznámých: *Coleophora spiraeella* RBL. a *Lithocolletis helianthemella* H.-S. Při podrobnějším a déle trvajícím průzkumu bylo by možno najíti ještě další zajímavé druhy. Bylo by si jen přáti, aby také výzkumu drobného minujícího hmyzu bylo u nás věnováno více pozornosti.

Tento příspěvek věnuji v upomínku na všecky soudruhy konservátory, v jejichž přátelské společnosti jsem strávil několik velmi příjemných dnů.

Hynek Zavřel, konservátor

E. BETHLENFALVY O LOVECKEJ FAUNE V. TATIER

Bývalý spišský zeman ERNEST BETHLENFALVY vydal roku 1937 dielo „Die Tierwelt der Hohen Tatra" (Fauna Vysokých Tatier), v ktorom sa zapodieva príslušníkmi loveckej fauny. Niektoré osoby, ktoré ho dobre poznajú, potvrdzujú, že bol náruživým poľovníkom. Poľovníctvo, bádateľská náruživosť a hlboká láska k prírode ho vlákali do tajov života tatranskej lovnej zveri. Ako autodidakt v súdobej prírodopisnej vede dospel k určitým poznatkom, ktoré mu dávajú v prírodopisnej a loveckej literatúre osobitný charakter. Cez dlhé roky bol jedným z najagilnejších prispievateľov do maďarského poľovníckeho časopisu „A vadaszlap". V čítateľských kruhoch poľovníckych mal mnohých ctiteľov a popri nich, pravda, aj neprajníkov.

Zaujímavé a pozoruhodné sú aj jeho príspevky ornitologické.

Základným a charakteristickým rysom horeuvedeného jeho diela je stanovisko, že vo voľnej prírode nemôže byť nič „užitočné" a nič „škodlivé", ale len „potrebné" a „účelné"! Rozhorčene odsudzuje autor prírodopiscov a literátov v oboru poľovníctva, ktorí delili lovecků faunu na druhy užitočné a škodlivé! Netušili, do akej miery prispejú tým k narušeniu biologickej rovnováhy v prírode. Je horlivým zastancom všetkej dravej zveri srstnatej i pernatej; najväčšieho nepriateľa vidí v počinoch kultúrneho človeka, ktorý svojím zasahovaním ďalekosiahle narušuje prírodnú harmóniu biocenóz.

I keď jeho argumentácie sú púhym tvrdením a v niektorom ohľade nemajú tú silu presvedčivosti, akú vyžaduje vari moderná vedecká práca, no predsa sú svojím spôsobom prinajmenšom pozoruhodné.

Uvediem niektoré úryvky z citovaného jeho odborného diela vo voľnom preklade ako klasickú ukážku, a to najmä z radov tých tatranských druhov, pri ktorých sa jeho tvrdenia tak značne odlišujú od poznatkov druhých autorov:

R y s. Všetci loveckí spisovatelia — i tí, ktorí ho len z obrázkových kníh poznajú, — popisujú ho ako „najobávanejšieho zbojníka" fauny a dávajú ďalšie podnety k jeho vyhubeniu.

Je to smutný úsek loveckej nauky! Nie rys, ale kultúrny človek je „najobávanejším zbojníkom" pre faunu! Kam príde človek, zničí obdivuhodnú rovnováhu v prírode, a čo by sa aj s akými umeniami namáhal, nie je v stave napraviť to, čo narušil.

Rys nie je ničiteľom, ale udržovateľom srnčej zveri. Keby nebolo tak, nebolo by bývalo možné, aby sa cez tisícročia vedľa seba udržali.

Že číha na korisť zo stromov, že vraždí nad svoju potrebu a že sa živí len z čerstvého — ešte teplého tela svojich obetí — je samá lož prírodopisu!

Je vynikajúcim sanitným pomocníkom prírody, ktorý aj cez celé týždne žerie myši, žaby, slimáky a zdochliny. Zabíja výlučne choré srnčie, ktoré príroda v záujme udržania stavu určila na odstranenie. Rys preto stále vandruje a vyničí všade len toľko srnčej zveri, koľko podľa zákona prírody je určené na vyničenie.

Stáva sa, že cez celé týždne i mesiace nezabije ani jediný kus, oproti tomu inokedy zabije za jedinú noc aj desať kusov, keď mu z moci prírody je tak určené.

Keď pozorne sledujeme početné zprávy o jeho škodlivosti, publikované v loveckých časopisoch, čítajúc aj medzi riadkami, môžeme vždy konstatovať, že rys len plnil svoju povinnosť.

Jeden príklad z mnohých: Pán lesný E. HOFRICHTER z Polany v Poľsku píše vo „Wild und Hund", roč. 17, č. 17, na strane 303:

„V roku 1910, práve v predvianočnom týždni, bol tu rys z Uhorska, s ktorým hraničíme. Za jedinú noc strhol 7 kusov srnčej, z toho dvoch silných srncov, ktoré ešte nezhodili. Hoci sme hneď kládli jedy i železá, nepodarilo sa dostať ho, i keď sa v druhú noc k jednomu zo strhnutých kusov priblížil až na 5 krokov. Zdržal sa niekoľko dní a potom zmizol bez stopy."

Z tejto zprávy vidno, že rys v dotyčnom revíri vyničil v krátkej dobe všetky choré kusy, ktoré stretol, a po vykonaní svojej povinnosti išiel ďalej! Že strhol za jednu noc 7 kusov, je znak toho, že to nevykonal pre utíšenie hladu, ale preto, že sa tam nachodilo práve 7 chorých kusov. Dosvedčujú to aj „silné srnce", ktoré týždeň pred Vianocami nemali ešte zhodené parohy. Každý zdravý silný srnec v Karpatoch zhadzuje v októbri, najneskoršie do pol novembra.

Ako uznanú skutočnosť musím konštatovať, že rys spolu s otatnými dravcami od poslednej ľadovej doby, t. j. približne 16.000 rokov, zachránil kamzičiu a srnčiu zver od degenerácie a od morových nákaz.

Teraz je už rys zväčša vyhubený! Halali!!!

Ktože už teraz uchráni našu užitkovú zver od spomenutých nebezpečí?

Ktorý privrženec vyničenia rysov mi zodpovie túto otázku?

O r o l s k a l n ý. Najvznešenejšie stvorenie — charakteristický vták našich velehôr. Jeho poverila bohyňa Diana najdôležitejšími službami, ktoré vykonával cez tisícročia starostlivo a presne. Blesky a vichrice ho cez tisícročia nezdolali; hlúposť kultúrneho človeka ho ale za niekoľké desaťročia priviedla na mizinu.

Je nepochopiteľné ako mohlo byť pripustené jeho vyhubenie. Keď nič iného, jeho estetický význam mohol byť dostatočným dôvodom pre jeho zachovanie.

Či je možné, že MAC GILLIVRAY videl niekedy orla vo voľnej prírode, keď podáva nasledujúci popis:

„Keď sa zjaví orol skalný, rozšíri sa medzi tvorstvom ohromné zdesenie: husi začnú hlasitý rev, zajace sa usilujú skryť sa, kamzica tlačí svoje mláďa k chrániacej skalnej stene a „tlupa" sa plácho uvoľňuje. Potom nasleduje prenikavý hvizd a orol s pritiahnutými krídlami udrie pomedzi